

мунії, Молдові на початку XXI століття / В. Бурдяк // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2009. – С.177–193; 2. Варзар І., Громов Г. Ціна соціальних перетворень в Україні, Румунії та Молдові як фактор динамізації/гальмування їхньої співпраці у контексті євроінтеграційних процесів / І. Варзар // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів /Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2002. – С.61–83; 3. Гакман С. Проблеми кордонів в українсько-румунських взаєминах у контексті розширення НАТО та ЄС на Схід / С. Гакман // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2006. – С.224–239; 4. Григоришин С. Україна в зовнішньополітичній стратегії постсоціалістичної Румунії / С. Григоришин // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2002. – С.68–79; 5. Європейська інтеграція: крок за кроком / Уклад. Д. Корбут. – К.: Фонд «Європа XXI», 2001. – 216 с.; 6. Кифяк В. Особливості транскордонної співпраці у сфері туризму в контексті економічних відносин між Україною та Румунією (на прикладі євро регіону Верхній прут) / В. Кифяк // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 237–241; 7. Петров В. Нова стратегія зовнішньої політики Румунії: уроки для України / В. Петров // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у

УДК: 94(477)"1992/2001":327.5(497)

контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2009. – С.153–166; 8. Cunoaște România – membră a Uniunii Europene / Academia Română, Societatea Română de Statistică. – București: Editura Economică, 2007. – 821 с.; 9. Horia I. Bogați și săraci în Europa. Problema disparităților. / I. Horia. – Timișoara: Editura Mirton, 2006. – 378 с.; 10. Drăgan G. Tendințe și evoluții la nivelul politicii de coeziune a UE / G. Drăgan. București: Institutului European din România, 2008. – 456 с.; 11. Guvernul României – Planul Național de Reforme 2007–2010; 12. Comisia Europeană, Politica de dezvoltare regională, informare online, Propuneri privind regulamentele pentru fondurile structurale și de coeziune 2007–2013.

Liubov Sarafinchan

Modern Social Problems of Romanian Society

Article is dedicated to the one of the most important issue of social problems Romanian society. Romania has a special place among countries of Central and Eastern Europe. Without any regard, Romania is one of the important actors in modern Europe. Romania joined the EU (2007) considered it a significant achievement in international relations. After Romania joined to European Union, the country received a number of new possibilities of political and economic conditions. European strategic development programs and funds its activities directed at improving the living standards of ordinary Romanians, today European citizens. All of it helped to form the Single stable European social space.

Key words: European Union (EU), enlargement, integration, public opinion, social issues, society, youth, reform, Central and Eastern Europe, integration processes.

© **Олександр Ткачик**
(м. Луцьк)

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У ПИТАННІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА БАЛКАНАХ В 1992 – 2001 роках

У статті вивчається становлення та еволюція української зовнішньої політики протягом 1992 – 2001 років. Автор досліджує події в контексті зворотного впливу подій на Балканах на молоду українську зовнішню політику. Проаналізовано офіційні документи України у сфері міжнародних відносин України за посередництва механізмів Міністерства Закордонних Справ України, Президента України, Верховної Ради України у питанні врегулювання конфліктів в колишній Югославії впродовж 1992 – 2001 років крізь призму зворотного впливу на український стратегічний зовнішньополітичний курс.

Ключові слова: балканський напрямок, нейтралітет, позаблоковий статус, регіональне лідерство.

Постановка наукової проблеми. Зовнішньополітична діяльність України під час її перебування у складі СРСР була суттєво обмежена, оскільки права союзних республік на здійснення відносин з іноземними державами були передані загальносоюзним зовнішньополітичним органам.

На 90-ті роки XX століття припало становлення зовнішньополітичних орієнтирів та дипломатичної служби в Україні. Цей процес збігся у часі з найбільшою після Другої світової війни європейською кризою, а саме розпадом на Балканському півострові Союзної Федеративної Республіки Югославії (далі СФРЮ).

Балканська криза і Балкани, взагалі, зважаючи на їх географічну близькість, потреби української економіки, спільне слов'янське походження, спорідненість віросповідання, схожість абетки, становили важливий напрямок української зовнішньої політики (і залишаються такими надалі).

З міркувань європейської безпеки світ історичної науки повинен тримати на пульсі питання дослідження конфліктів на Балканах та способу їх вирішення. Водночас, потрібно зазначити, що вчені-балканісти, приділяючи багато зусиль для розкриття ролі української дипломатії у вирішенні конфліктів на Балканах, оминають увагою зворотній вплив подій на Балканах на молоду українську зовнішню політику.

Актуальність визначення міри впливу участі України у врегулюванні конфліктів в колишній Югославії на формування української зовнішньої політики обумовлена низкою причин: по-перше, потребою дослідження балканського напрямку української зовнішньої політики; по-друге, потребою вивчення розвитку зв'язків України та балканських держав на двосторонньому рівні; по-третє, значенням балканського досвіду врегулювання міжетнічного тертя для багатонаціональної України.

Метою цієї роботи є аналіз офіційних документів України у сфері міжнародних відносин та зовнішньополітичної діяльності України за посередництва механізмів Міністерства Закордонних Справ України (далі МЗС), Кабінету Міністрів України, Президента України, Верховної Ради України у питанні врегулювання конфліктів в колишній Югославії впродовж 1992 – 2001 років крізь призму зворотного впливу на український стратегічний зовнішньополітичний курс.

Наукові завдання визначені автором у наступній послідовності:

- з'ясовуються умови формування балканського напрямку у зовнішньополітичному курсі України;
- визначається вплив Балканської кризи на становлення української зовнішньополітичної стратегії шляхом аналізу офіційних документів України у сфері зовнішньої політики: «Основних напрямів зовнішньої політики України» 1993 року, Воєнної доктрини України 1993 року; офіційних звернень та заяв МЗС, Верховної Ради України, Президента України;
- прослідковуються зовнішньополітичні ініціативи України щодо подолання конфліктної ситуації у Косові на двосторонньому українсько-сербсько-чорногорському рівні та на рівні міжнародних організацій світового, європейського та регіонального значення (ООН, ОБСЄ);
- досліджується еволюція зовнішньополітичного курсу України;

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1992 – 2001 роки, тобто період розвитку зовнішньої політики України від часу її інституційного, кадрового і концептуального становлення до обрання України непостійним членом ради Безпеки ООН у 2000 – 2001 роках (далі РБ ООН), що автор розглядає як етап закріплення ролі України в системі міжнародних відносин.

Згідно періодизації Анатолія Зленка (очолював МЗС України у 1990 – 1994 та 2000 – 2003 роках), протягом досліджуваного періоду (1992 – 2001 роки) українська зовнішньополітична стратегія пройшла етапи становлення, закріплення в системі міжнародних відносин, визначення стратегічного зовнішньополітичного курсу та усвідомлення своєї значущості в регіоні [9, с. 23].

Україна, переживаючи процес визнання, стояла осторонь подій на початковому етапі кризи у СФРЮ. І лише згодом підтримала миротворчі заходи світового

співтовариства та міжнародних організацій [16, с. 15].

У відповідь на звернення Генерального Секретаря ООН Бутроса Бутрос-Галі щодо участі України в операціях по підтриманню миру на Балканах Верховна Рада України видала Постанову № 2538-ХІІ від 3 липня 1992 року «Про участь батальйону збройних сил України в миротворчих силах Об'єднаних націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [13, с. 78-82]. Згідно документу 420 військовослужбовців Збройних Сил України було направлено до складу Сил ООН по охороні (СООНО).

Потрібно відмітити, що українські парламентарі прийняли пропозицію генсека ООН всупереч прописаному у Декларації про державний суверенітет 1990 року наміру України стати нейтральною державою [1]. Забігаючи наперед зазначимо, що в подальшому теза про нейтральний статус України не була підтверджена у «Основних напрямках зовнішньої політики України» від 3 липня 1993 року, Воєнній доктрині України від 19 жовтня 1993 року та Конституції України 1996 року.

Це є свідченням пошуку Україною власної зовнішньополітичної стратегії. В даному випадку Україна зіткнулась із розходженням у теоретичних засадах будівництва власної зовнішньої політики перших років незалежності та практичних діях українського парламенту, що виходив з інтересів держави в подальшому. Фактично ж перспективи співпраці з ООН на Балканах вплинули на формування міжнародного статусу України.

Участь у миротворчих операціях під егідою ООН на Балканах у 1992 році започаткувала миротворчу історію Збройних сил України [9, с. 114]. Водночас таким кроком Україна здобуває статус впливового учасника врегулювання конфліктів і що дуже важливо, стає активним суб'єктом в міжнародних відносинах [2, с. 23].

В «Основних напрямках зовнішньої політики України», затверджених у липні 1993 року, було задекларовано, що наша держава готова підтримати миротворчі зусилля ООН, НБСЄ (Нарада з безпеки і співробітництва в Європі; у січні 1995 року набула статусу міжнародної організації ОБСЄ), ЄС на Балканах і будувати повномасштабні відносини з країнами – наступницями СФРЮ [12, с. 940]. Наступного року (15 квітня 1994 р) між Україною та Союзною Республікою Югославією (далі СРЮ) було встановлено дипломатичні відносини. Перший серйозний договір – угоду про торгівлю та економічне співробітництво – укладено в серпні 1995 року [11, с. 82-83].

До відголосків балканської кризи у тексті «Основних положень зовнішньої політики України» слід віднести: положення про осудження практики подвійних стандартів у міждержавних стосунках [12, с. 937], виступ України за підвищення ефективності механізму санкцій ООН у питанні безпеки [12, с. 943], готовність співпрацювати з світовим співтовариством у вирішенні проблем біженців [12, с. 946].

Саме Балканська криза спонукала українську

сторону до формування чіткої позиції щодо між-етнічних конфліктів. Україна у міжнародній політиці дотримувалась принципу верховенства права територіальної цілісності держави з одночасним дотриманням прав національних меншин і невизнанням силових територіальних змін державних кордонів [9, с. 114-116].

Принцип недоторканості існуючих державних кордонів, вирішення міжнародних конфліктів виключно політичними методами прописаний у Воєнній доктрині України, затвердженій постановою Верховної Ради України від 19 жовтня 1993 року. У цьому документі, який є складовою частиною концепції національної безпеки вказано, що Україна готова брати участь у колективних діях міжнародної спільноти по врегулюванню збройних конфліктів. В тому числі, направляти військові контингенти до складу військ ООН для проведення згідно рішення РБ ООН військових дій проти держав-агресорів, а також для підтримання миру і стабільності у світі [4].

У Воєнній доктрині України 1993 року з'явилось твердження про позаблоковий статус України, яке по-суті було перекреслене Хартією про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного Договору, укладеною 9 липня 1997 року у Мадриді.

На Лондонській, Паризькій, Боннській конференціях 1995 року Україна закликала до вирішення конфліктів за столом переговорів і за посередництва в першу чергу ООН. Українська сторона пропонувала провести в Києві мирну конференцію з урегулювання конфліктів в колишній Югославії [9, с. 114 - 116].

Можемо дійти висновку, що пройшовши етап становлення концептуальних засад зовнішньої політики Україна зосередила зусилля у напрямку закріплення своєї ролі у системі міжнародних відносин [9, с. 23]. Важливу роль у цьому процесі відіграв саме балканський напрямок зовнішньополітичної діяльності України.

Особливою активністю українська зовнішня політика відзначається у вирішенні міжетнічних конфліктів на території СРЮ у 1998–2001 роках. Під час Косовської кризи понад 40 українських спостерігачів брали участь у Верифікаційній місії ОБСЄ (жовтень 1998–березень 1999 рр.). Співробітники МВС України несли службу в складі контингенту цивільної поліції UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo – Місія ООН у Косово). Всього протягом 1998 – 2001 років у місії ОБСЄ на основі офіційних рішень українського керівництва (Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.1999 № 313; Указ Президента України від 14.07.1999, № 852/99; Закон України від 16.07.1999, № 1006-14) було задіяно 274 українських військовослужбовця [1].

Офіційна позиція України на рівні Президента [3, с. 3; 6, с. 5; 14, с. 3], Верховної Ради України [7, с. 2], Співдружності незалежних держав [8, с. 2] полягала у тому, що наша держава виступала за

мирне врегулювання конфлікту у Косово і визнавала застосування бомбових ударів лише у тому разі, коли на те буде рішення Ради Безпеки ООН [3, с. 3].

Верховна Рада України рішуче засудила бомбардування території Югославії військами НАТО. Факт використання військової сили проти суверенної держави без мандату ООН і в ситуації, коли не було вичерпано всіх можливостей розв'язання проблеми, був розцінений парламентом як загроза національним інтересам і безпеці України. Постановою «Про ситуацію, що склалася у зв'язку з агресивними діями НАТО проти Союзної Республіки Югославії» Кабінету Міністрів України пропонувалось «внести на розгляд Верховної Ради України проект закону про скасування рішень та денонсацію зобов'язань України щодо статусу України як без'ядерної держави» [7, с. 2]. Прийняття законопроекту ставилось у пряму залежність від розвитку подій у СРЮ.

Таким чином, агресивні дії НАТО на Балканах ускладнили відносини нашої держави та альянсу і, принаймні, в перші дні бомбардувань, коли увесь світ був під враженням цих подій, спонукали Україну до перегляду зовнішньополітичного курсу. Ініціативи нашої країни було високо оцінені керівництвом СРЮ. Зокрема, про це можемо судити з виступів голови делегації Союзної Скупщини Союзної республіки Югославія, Голови Віча республік Срджа Божовича на сесії Верховної Ради України та Міністра закордонних справ Сербії Вука Драшковича [2, с. 3; 15, с. 4].

Політичний діалог між Україною та СРЮ почав активно розвиватися після того, як у 2000 році Воїслав Коштуніца розпочав демократичні зміни в Югославії, змінивши Слободана Мілошевича на посту президента СРЮ. Уже в січні 2001 року відбувся робочий візит Президента України Леоніда Кучми до Югославії, у 2001 році Україну відвідав Прем'єр-міністр СРЮ Драгиша Пешич [10]. Такі ініціативи України автор розглядає як перехід до активних дій у напрямі встановлення лідерства України в регіоні Центрально-Східної Європи.

У 2000–2001 році Україну було обрано до складу непостійних членів Ради Безпеки ООН. У березні 2001 року за головування України відбулось 8 офіційних засідань та 7 засідань у форматі неофіційних консультацій, участь у яких брали високі посадові особи від сторін конфлікту та міжнародних організацій [5, с. 6].

У зв'язку з загостренням ситуації на Балканах під головуванням України було проведено термінове засідання РБ ООН. У схваленій резолюції № 1345 засуджувались акти насильства, вчинені албанськими екстремістами у Македонії та на півдні СРЮ, висловлювалась підтримка територіальної цілісності цих країн, всіх учасників бойових дій проти СРЮ і Македонії було закликано скласти зброю [5, с. 6].

Обрання України непостійним членом РБ ООН стало свідченням поваги до зовнішньої політики нашої держави і, водночас, найвищим досягненням

української дипломатії. Адже, за досить короткий час, коли Україна головувала у РБ ООН (березень 2001 року), зовнішньополітичному відомству вдалось реалізувати ряд своїх зовнішньополітичних ініціатив [5, с. 3-4].

Україна закріпилась у системі міжнародних відносин і зайняла роль лідера в Центральній-Східній Європі.

Висновки. Отже, впродовж 1992 – 2001 років зовнішньополітична стратегія України еволюціонувала від нейтралітету до позаблокового статусу у 1993 році і нарешті, до визначення у 1997 році євроатлантичного напрямку інтеграції.

Впродовж досліджуваного періоду у зовнішній політиці України відбулась якісна зміна від пасивної позиції (як це було на початковому етапі кризи у СФРЮ) до встановлення суб'єктності України як країни-миротворця у 1992 році, як активного учасника міжнародних відносин у Косовській кризі 1999 року та у випадку головування в РБ ООН у березні 2001 року.

Таким чином, Балканська криза справила на молоду українську зовнішню політику величезний вплив. Оскільки, включившись до процесу її врегулювання на етапі свого становлення, українська зовнішня політика протягом 1992 – 2001 років сформувалась і зайняла своє місце в системі міжнародних відносин. Обрання України до складу РБ ООН стало цьому підтвердженням.

Джерела та література:

1. Алісова О. І Миротворча діяльність України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/misnarod_vidnos/2007_7/1/1.pdf; 2. Виступ голови делегації Союзної Скупщини Союзної республіки Югославія, Голови Віча республік Срджа Божовича на сесії Верховної Ради України (парламентська хроніка від 7 травня 1999) [Текст] // *Голос України*. – 1999. – № 83 (2085). – 8 травня. – С. 3; 3. Власенко В. Бомбові удари в Косово спрямовані проти ООН [Текст] / Вікторія Власенко // *Світ*. – 1999. – № 55-56. – 25 березня. – С. 3; 4. Воєнна доктрина України затверджена Постановою Верховної Ради України від 19 жовтня 1993 року № 3529-ХІІ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3529-12>; 5. Головування України в Раді Безпеки ООН: 36. док. / М-во закорд. справ України: [Ред. кол.: А. М. Зленко та ін.; Упорядк.: А. П. Бешта, Л. М. Колотилова]. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 632 с.; 6. Жуковський Я. Трагедія Косово и мир вокруг него [Текст] / Яков Жуковский / Киевские новости. – 1999. – № 14 (367). – 2 апреля. – С. 5; 7. Заява Верховної Ради України щодо агресивних дій НАТО проти Союзної Республіки Югославії [Текст] // *Голос України*. – 1999. – № 55(2057). – 26 березня. – С. 2; 8. Заява Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у зв'язку

з воєнними діями Організації Північноатлантичного договору на території Союзної Республіки Югославії [Текст] // *Голос України*. – 1999. – № 63. – 7 квітня. – С. 2; 9. Зленко А. М. Формування та еволюція зовнішньополітичної стратегії України (1991 – 2004 pp.): дис. ... кандидата політ. наук: 23.00.04 / Зленко Анатолій Максимович. – К., 2006. – 218 с.; 10. Інтерв'ю Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка сербській газеті «Політика». [Електронний ресурс]: Неофіційний переклад з сербської. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/3322.htm?lightWords=%D0%A1%D0%A0%D0%AE>; 11. Угода між Урядом України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про торгівлю та економічне співробітництво від 1 серпня 1995 року (Угоду ратифіковано Законом України від 1 листопада 1996 р.) // *Офіційний Вісник України*. – 2008. – № 22. – С. 82–83; 12. Основні напрями зовнішньої політики України. Схвалені Постановою Верховної Ради України 2 липня 1993 року [Текст] // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 37. – С. 935-948; 13. Постанова Верховної Ради № 2538-ХІІ від 3 липня 1992 року «Про участь батальйону збройних сил України в миротворчих силах Об'єднаних націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» // *Політика і час*. – 1994. – № 11. – С. 78–82; 14. Рушак О. Аргументи для Мілошевича: Балканська криза очима НАТО вимір [Текст] / Олександр Рушак // *Україна і світ*. – 1999. – № 16(35). – 23-29 квітня. – С. 3; 15. Силіна Т. Міністр закордонних справ Сербії Вук Драшкович: «Втручання НАТО було необхідне, тільки воно дуже спізнилось» [Інтерв'ю] / Тетяна Силіна // *Дзеркало тижня*. – 2006. – № 25. – 1 квітня. – С. 4; 16. Шилова А. В. Роль світового співтовариства в урегулюванні югославської кризи та участь у цьому процесі України (90-ті pp. XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 «Всесвітня історія» / Шилова А.В. – К., 1998. – 17 с.

Oleksandr Tkachyk Ukrainian External Policy Establishment as an Aspect of the Balkan's Conflict Solution in 1992 – 2001

In the article the attempt is made the formation and evolution of Ukrainian foreign policy during 1992 - 2001 years. The author examines developments in the context of reverse influence events in the Balkans, a young Ukrainian foreign policy. The official records of Ukraine are analysed in the field of international relations of Ukraine at mediation the mechanisms of Foreign of Ukraine, President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Ministry in the question of settlement of conflicts in former Yugoslavia during 1992 – 2001 years through the prism of reverse influence on the Ukrainian strategic foreign-policy course.

Key words: the Balkan area, neutrality, non-aligned status, regional leader.